

1991. gada janvāra barikādes un to nozīme Latvijas neatkarības atjaunošanā

1991. gada janvārī notika Latvijas neatkarības pretinieku mēģinājums apturēt neatkarības atjaunošanas procesu un gāzt Latvijas Republikas likumīgo varu. Lai pretotos šādai agresīvai rīcībai, ap daudzām stratēģiskas nozīmes ēkām tika izveidotas barikādes un dežūrās pie tām iesaistījās liels skaits iedzīvotāju. Pateicoties plašajai sabiedrības iesaistei, neatkarības pretinieku mēģinājums pārņemt varu izgāzās. 1991. gada janvāra barikādes ir izcils starptautiskas nozīmes nevardarbīgas pretošanās piemērs.

Vēsturiskais konteksts

Latvijas Republikas valstiskā neatkarība bija zaudēta Otrā pasaules kara laikā, kad 1940. gadā Latviju okupēja PSRS. Ne ilgstošā atrašanās PSRS okupācijas režīma kontrolē, ne uzspiestā padomju ideoloģija un represijas nespēja dzēst Latvijas tautas ilgas pēc neatkarības atjaunošanas. Izmantojot politiskās reformas, kas PSRS tika īstenotas 20. gadsimta astoņdesmito gadu otrajā pusē, Baltijas valstu sabiedrība nepārprotami pieteica vēlmi atjaunot Baltijas valstu neatkarību. 1988. gadā Baltijas valstīs tika izveidotas tautas kustības (Latvijā – Latvijas Tautas fronte jeb LTF), kuras visai drīz paziņoja, ka to galvenais mērķis ir Baltijas valstu neatkarības atjaunošana. Neatkarības atgūšanas posmā LTF aktīvi sadarbojās ar abu pārējo Baltijas valstu tautas kustībām Lietuvā un Igaunijā. Spilgts sadarbības un spēka

1. attēls

1. attēls

13. janvāra manifestācija Daugavmalā.
Rīga, 1991. gads.

Fotogrāfs Ilgvars Gradovskis.

1991. gada barikāžu muzeja krājums.

2. attēls

Barikāžu dalībnieki pie ugunsкура Doma laukumā.
Fonā Radiokomitejas nams.
Rīga, 1991. gada 13.–25. janvāris.

Fotogrāfs Ilgvars Gradovskis.

1991. gada barikāžu muzeja krājums.

apliecinājums bija 1989. gada 23. augustā sarīkotā akcija "Baltijas ceļš", kad cauri visām trim Baltijas valstīm dzīvā ķēdē sastājās aptuveni 2,2 miljoni cilvēku. 1990. gadā Baltijas valstu tautas kustības uzvarēja vietējo parlamentu vēlēšanās, iegūstot pārliecinošu balsu vairākumu. Arī Latvijā LTF 1990. gada martā–aprīlī notikušajās vēlēšanās guva uzvaru, kas ļāva ar vairāk nekā divu trešdaļu deputātu atbalstu pieņemt 1990. gada 4. maija Neatkarības deklarāciju.

Neraugoties uz uzvaru vēlēšanās un deklarācijas pieņemšanu, reālā varas pārņemšana bija ievērojami sarežģītāka. PSRS centrālā vara neatzina Neatkarības deklarāciju, PSRS prezidents M. Gorbačovs 1990. gada 14. maijā parakstīja dekrētu par Baltijas valstu Neatkarības deklarāciju nelikumību. Jau nākamajā dienā notika Latvijas neatkarības pretinieku mēģinājums ar spēku ieņemt parlamenta (Latvijas Republikas Augstākās Padomes) ēku. Lai arī tika veidota jauna Latvijas Republikas valdība Ivara Godmaņa vadībā, sadarboties ar jauno valdību nevēlējās atsevišķas Iekšlietu ministrijas struktūras, parlamentam un valdībai nepakļāvās arī Latvijā dislocētā PSRS armija. Arī Latvijas neatkarības pretinieki apvienojās – pēc Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas iniciatīvas Latvijas neatkarības pretinieki (Interfronte, Latvijas Republikas Augstākās Padomes frakcija "Līdztiesība", Baltijas Karavīru savienība u.c.) apvienojās, izveidojot PSRS un Latvijas PSR pilsoņu tiesību aizstāvēšanas komiteju. Saasinoties politiskajai situācijai, 1990. gada beigās šī organizācija pārtapa par Vislatvijas sabiedrības glābšanas komiteju. Notika mēģinājumi šķelt Latvijas sabiedrību, tostarp arī pēc nacionālā principa, cenšoties pretnostatīt latviešus un citus Latvijas iedzīvotājus.

2. attēls

1991. gada janvāra notikumi

Neraugoties uz M. Gorbačova solījumiem neizmantojot vardarbīgas metodes varas maiņai Baltijā, Lietuvā un Latvijā 1991. gada janvārī notika PSRS armijas un iekšlietu struktūru uzbrukumi vietējām varas iestādēm un stratēģiskiem objektiem. Latvijā situācijas saasināšanās savu augstāko eskalācijas punktu sasniedza 14.–20. janvārī, kad notika periodiski PSRS specvienību kaujinieku uzbrukumi Latvijas varas iestādēm. Šajos uzbrukumos gāja bojā dienesta pienākumus pildoši darbinieki un civiliedzīvotāji: milicijas

darbinieki Vladimirs Gomanovičs un Sergejs Kononenko, Iekšlietu ministrijas šoferis Roberts Mūrnieks, skolnieks Edijs Riekstiņš, kinooperatori Andris Slapiņš un Gvido Zvaigzne.

1990. gada 21. janvārī negadījumā (barikāžu būvniecības laikā pie Augstākās Padomes ēkas) bojā gāja Ilgvars Griezīņš.

Sabiedrības aktīvā iesaiste, bloķējot pieejas valsts pārvaldes iestādēm un stratēģiskiem objektiem (barikādes), izjauca mēģinājumu

3. attēls

Barikāžu dalībnieki pie Latvijas Republikas Ministru Padomes (tagad Ministru kabinets). Rīga, 1991. gada janvāris.

Fotogrāfs Ilmārs Znotiņš.

Latvijas Kara muzeja krājums.

gāzt likumīgo varu Latvijas Republikā. Cīņā ar agresoriem 1991. gada janvārī prasmīgi tika izmantotas nevardarbīgās pretošanās metodes. Pēc valdības un LTF aicinājuma ap valstiski svarīgiem objektiem operatīvi tika izveidotas barikādes, ko apsargāja neapbruņoti civiliedzīvotāji. Barikāžu izveidošanā iesaistījās iedzīvotāji no visas Latvijas, lauku reģionu pārstāvji ieradās ar smago lauksaimniecības, mežizstrādes u.c. tehniku. Tika organizētas dalībnieku dežūras un, ja nepieciešams, nodrošināta regulāra dalībnieku nomaiņa. Brīvprātīgie piegādāja pārtiku, bija sagatavoti medicīniskās palīdzības sniegšanas punkti, kuros dežurēja mediķi. Barikādēs tiešā veidā piedalījušies aptuveni 40–50 tūkstoši cilvēku, netiešā veidā dažādos mītiņos – vairāki simti tūkstošu iedzīvotāju. Katrā objektā barikādes tika veidotas, vadoties pēc reālās situācijas. Veidojot barikādes ap Ministru Padomes ēku, tika izmantotas gan smagās automašīnas, tās novietojot ciešā kolonnā, gan arī kokmateriāli.

3. attēls

1991. gada janvāra barikāžu rezultāts

Plašā sabiedrības iesaiste novērsa tobrīd visnopietnāko mēģinājumu gāzt likumīgi ievēlētās un apstiprinātās Latvijas Republikas varas struktūras. Sava nozīme bija arī starptautiskās sabiedrības reakcijai. Neraugoties uz to, ka starptautiskās sabiedrības uzmanība bija pievērsta karadarbībai Kuveitā un Irākā (ASV vadītās koalīcijas uzsāktajai Kuveitas militārajai atbrīvošanai no Irākas okupācijas), rietumvalstis nepārprotami brīdināja PSRS vadību, ka vardarbība Baltijā ievērojami sarežģīs PSRS starptautiskās pozīcijas. Tajā pašā laikā barikāžu notikumi skaidri parādīja,

ka PSRS negrasās atzīt Baltijas valstu neatkarību un ir gatava cīņā par kontroles saglabāšanu Baltijā izmantot arī vardarbīgas metodes. PSRS Baltijas valstu neatkarību atzina tikai brīdī, kad tā jau faktiski bija sabrukusi pēc 1991. gada augusta puča Maskavā.

1991. gada barikāžu notikumi ir viens no Latvijas neatkarības atgūšanas simboliem. Pēc neatkarības atjaunošanas tiek rīkoti plaši barikāžu notikumu piemiņas pasākumi. Barikāžu dalībniekiem ir piešķirtas barikāžu dalībnieku piemiņas zīmes. Kopš 2001. gada Krāmu ielā 3, Rīgā, ir atvērta 1991. gada barikāžu muzejs, darbojas 1991. gada barikāžu dalībnieku biedrība.

4. attēls

Barikāžu dalībnieki pie Latvijas Republikas Ministru Padomes (tagad Ministru kabinets). Rīga, 1991. gada janvāris.

Autors Adrians Ghibardo (Itālija)

Adrians Ghibardo ir vienīgais ārzemnieks, kura skatījums uz 1991. gada janvāra barikādēm atrodams Latvijas Kara muzeja kolekcijā. Plašu ziņu par A. Ghibardo muzeja rīcībā nav. Zināms, ka viņš nodarbojies ar žurnālistiku, barikāžu laikā dzīvojis Latvijas Universitātes dienesta viesnīcā iepretim Bastejkalnam. Atrazdamies notikumu degpunktā, ne tikai fotografējis, bet arī piedalījies barikāžu sargāšanā. Pieredzētais emocionālais pārdzīvojums aicināja viņu atgriezties Rīgā vairākkārt, vedot līdzi arī draugus no Itālijas. 1995. gadā A. Ghibardo uzdāvināja muzejam savus 1991. gada janvāra barikāžu fotouzņēmumus.

Latvijas Kara muzeja krājums.

Tuvojoties Latvijas valsts simtgadei, Valsts kanceleja veido informatīvu materiālu sēriju par Latvijas valsts tapšanu un tās dibinātājiem. Informatīvo materiālu mērķis ir stiprināt valstiskuma apziņu, veicināt izpratni par Latvijas vēsturi un nacionālajām vērtībām, kā arī spilgtām personībām, kuras ietekmējušas vēstures procesus un devušas nozīmīgu ieguldījumu Latvijas valsts dibināšanā un izaugsmē, īpaši valdības darbā.

Pateicamies Dr. hist. Gatim Krūmiņam par dalību faktu lapas tapšanā par 1991. gada janvāra barikāžu notikumiem.

4. attēls

5. attēls

Barikāžu dalībnieki pie ugunsкура Zaķusalā. Fonā Latvijas Televīzijas ēka. Rīga, 1991. gada 13.-25. janvāris.

Fotogrāfs Ilgvars Gradovskis.

1991. gada barikāžu muzeja krājums.

Informācija par mūsu valsts pirmsākumiem, tās ceļu uz neatkarību un Latvijas valsts simtgades pasākumiem

LV100.lv
www.mk.gov.lv/simtgade

LV100

5. attēls